

Ders: 31**KONU: Ömer b.Abdülaziz****ÖMER B. ABDÜLAZİZ****Doğumu: Miladî: 679 (Hicrî: 60)****Vefatı: Miladî: 720 (Hicrî:101)****Hilafeti: Miladî: 717-720 (Hicrî: 99-101)**

Allah'ın neyi nasıl takdir ettiğine/edeceğine akıl erdiremeyen insanoğlu bu takdirlerin hikmetini de bilmekten acizdir. İşte, din olarak, ahlak olarak, toplum olarak, ekonomik olarak bir bozulmuşluk, kokuşmuşluk ve fesâdlığın sürdüğü bir ortamda, İslam tarihinin en önemli şahsiyetlerinden birisi olan Ömer bin Abdulaziz'in iktidara gelişindeki takdir de böyle takdirlerden birisidir.

Aslında, Ömer b. Abdulaziz, Muaviye ile birlikte hanedan usulüne dönüşen melillik/krallık idaresinde iktidar sahibi olma imkanı olmayan bir gençtir. Fakat takdir-i ilahî ki, Ömer b. Abdulaziz, Müslümanlara üyük acılar çektiren, ırkçılığın her türlüşünü uygulayan bir yönetim içerisinde iktidar sahibi olacaktır. Bizzat kendi ifadesi ile, kendisi "hâkim (sahip, hüküm/karar verici olmamış,) infazcı (hükümleri yerine getiren imse) olmuştur.

Ömer b. Abdulaziz'in tüm karakteri ve idaresinin özü buradaki hâkim ve infazcı kelimelerinde gizlidir. Her şeyden önce hâkim, Âlemlerin yaratıcısı Allah-u Teâlâ'dır. O'nun ne istediği de Kur'an'da beyan buyurulmuş, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) tarafından da en ince detaylarına kadar açıklanmıştır. Dolayısı ile bir Müslüman'ın hâkim olması mümkün değildir. Müslüman hâkim olduğunu söylüyorsa, Allah'a ve O'nun elçisine kafa tutuyor demektir. Ama aksine, bir Müslüman infazcıdır. Yani, Allah'ın ve Peygamberinin hükümlerini icra eder, infaz eder. İşte Ömer b. Abdulaziz böyle bir halifedir.

Tarihin garip cilvelerinden birisi de, Ömer b. Abdulaziz'in annesi vasıtasıyla İslam'ın ikinci halifesi Hz. Ömer (r.a.)'ın torunu olmasıdır. Ve, İbn Abdulaziz başında bulunduğu Emevî geleneği ile değil de anası tarafından dedesi olan Hz. Ömer'e yakınlığı ile tanınacaktır. Bu tanınmışlık sırf bir soy birliği değildir. Bu yakınlık, İslam'a, sünnete bağlılık; adaleti şaşmadan uygulamak ve tüm Müslümanları kardeş bilme yakınlığıdır.

Hilafeti döneminde iki buçuk senede, ekonomik olarak insanların yiyecek aş-ekmek bulamadıkları bir yerden, fitre ve zekat alabilecek yoksul bir kimsenin bulunamayacağı bir döneme gelinmiştir.

ÖMER BİN ABDULAZİZ'İN KİMLİĞİ

Ömer b. Abdulaziz'in babası Emevîlerin Mısır valilerinden Abdülaziz bin Mervan'dır. Abdulaziz de insaf ve merhamet sahibi bir validir. Abdulaziz, oğlu Ömer'in sünnete göre yetişmesi için Medine'de ilim tahsili yapmasını istemiş, oğul Ömer de gittiği Medine'de sünnete uygun bir hayat yaşamış ve Allah Resûlünün (s.a.v.) ashabını tanıyanlara büyük hürmet göstermiştir.

Annesi, İkinci Râşid Halife Hz. Ömer'in oğlu olan Âsım'ın kızı Leyla'dır. Ömer b. Abdülaziz aynı zamanda Emevî halifelerinden Mervân'ın da torunudur.

Ömer b. Abdulaziz, Medine’de Enes b. Mâlik, Sâib b. Yezid, Yusuf b. Abdullah b. Selâm, Abdullah b. Ca’fer Tayyar ve tâbiundan Saîd b. Müseyyib gibi önde gelen ilim ehlimden ilim tahsil eder. Fıkıh, hadîs, edebiyat ve şiir dersleri almış, rivayetlere göre ictihad yapabilecek seviyeye gelmiştir. Zaten, halifeliği döneminde de alimler, onun yanında kendilerini ilim bakımından zayıf hissetmişlerdir. Fakat Ömer b. Abdulaziz ilimdeki bu seviyesini, tevazu ile saklamış, alimlerin de kendi görüş ve ictihadlarını ortaya koymalarına zemin hazırlamıştır.

Fıkıh alimlerinden Meymûn bin Mihrân, Ömer bin Abdülaziz hakkında: **“Alimler, Ömer bin Abdülaziz’in yanında talebeydi”** demiştir. Hocası meşhûr fıkıh alimlerinden Mücâhid de; **“Biz, Ömer bin Abdülazîz’e öğretmek için geldik. Hâlbuki daima ondan öğrenir olduk”** derdi.

Zühd ve takva sahibidir. Dünya malına itibar etmez bir şahsiyettir. Babası Abdulaziz vefat edince amcası Abdülmelik b. Mervan, Ömer’i Medine’den Şam’a getirmiş ve kızı Fatıma ile evlendirmiştir. Emevî idaresinin başına kuzeni 1. Velid b. Abdülmelik geçince Velid, Ömer b. Abdülaziz’i Haremeyn’e (Mekke ve Medine) 25 yaşında iken vali olarak atamıştır. Valiliği dönemindeki adaleti ve halk ile içiçe oluşu sebebiyle başta alimler ve tüccarlar, özellikle Irak’daki zalim Haccac b. Yusuf’un idaresinden kaçıp Medine’ye yerleşmişlerdir.

Medine’ye geldiğinde Medine’nin önde gelen 10 alimini toplayıp onlara şöyle demiştir:

“Ey kardeşlerim. Ben Haremeyn’in valiliğine değil, hizmetçiliğine tayin olundum. Asıl mesleğimin adâlet yolundan ayrılmamak olduğumu bilmenizi isterim. Bunun için söz veririm. Gerek zorbalık yapanın, gerekse buna sebep olanın, yolsuzluk yapanın ve doğru yoldan ayrılanın yaptıklarını bana haber vermezseniz bunun mesuliyeti size aittir. Sizi ancak bana müşâvir ve muâvin olmak üzere çağırdım. Kendi re’yimle bir iş görmek istemem. Her hususta sizinle müşâvere yapacağım. Ayrıca memurlarımın da ahâliye iyi hizmet etmeleri için onları teftiş ederek, bana yardımcı olacaksınız.” dedi. Bu alimler de onun bu isteklerinden memnun olup, kendisine yardımcı oldular.

HALİFELİĞİ

Emevî halifesi Süleyman bin Abdülmelik, kendisinden sonra oğullarının değil de Ömer bin Abdülaziz’in halife olmasını istedi. Vefat edince bu isteği yerine getirildi ve Ömer bin Abdülaziz halife oldu. Bunun üzerine Ömer bin Abdülaziz Allah’a hamd ve senâdan sonra şöyle ilan etti:

“Ey insanlar! Bizimle berâber olacak kimsede şu beş şartı istiyorum.

Bunlar:

- 1- Bize hâlini bildiremeyecek olan halkımın hâlini anlatmak,**
- 2- Hayırlı işlerde bize yardım etmek,**
- 3- Hayra öncülük etmek,**
- 3- Hiç kimse hakkında gıybet etmemek ve**
- 5- Boş şeyler ile meşgûl olmamak. Bunlar yoksa bize yaklaşmasın.”**

Ömer bin Abdülazîz halife olduğu sene Medine-i Münevvere’de bulunan, oğlu Abdülmelik’e şöyle yazdı:

"Şahsımdan sonra kendisine nasîhatte bulunup, gözetip, muhafaza etmek mecbûriyetinde olduğum, ilk insan sensin. Hamd, Allahü teâlâyâ mahsustur. Allahü teâlâ bize çok lütuf ve ihsânda bulundu. O’ndan, ihsân ettiği nîmetlere karşı şükür yapabilme kuvveti vermesini dileriz. Allahü teâlânın babana ve sana olan lütfunu hatırla. Kendine, gençliğine ve sıhhatine dikkat et. Eğer hamd (Elhamdülillah), tesbîh (Sübhânallah), tehlil (Lâ ilâhe illallah) diyerek, dilini zikirle meşgûl edebilirsen bunu yap."

Ömer bin Abdülaziz hilafet makâmına geçtiği gün, zamanının tanınmış fıkıh alimlerinden Sâlim bin Abdullah, Recâ bin Hayve ve Muhammed bin Ka’b Kurazî’yi dâvet edip, onlara şöyle sordu.:

"Halk her ne kadar bir nîmet olarak görüyorsa da ben bu halifelik makâmını; taşıyamayacağım bir yük ve çok ağır bir mesûliyet olarak görüyorum. Bu yükün altına girdim. Benim için çâre ve tedbir olarak nasîhatleriniz nedir?"

Onlardan biri dedi ki: **"Yârin kıyâmet günü kurtulmak istersen müslümanların ihtiyarlarını baban, gençlerini kardeşin ve küçüklerini evlâdın bil. O zaman bütün müslümanlara, kendi evindeki, ana-baba, kardeş ve evlâdın gibi muâmele etmiş olursun."**

Ömer bin Abdülaziz de bu nasihate uydu tüm Müslümanları kardeş bildi.

İLK İCRAATI

Bugün tüm Müslümanların hutbelerde dinlediği Nahl suresinin 90. ayeti Ömer bin Abdulaziz’in hilafete geldi andan itibaren hutbelerde mutlaka okunan ayet olmuştur. Bu ayette şöyle buyrulur:

إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ
وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ ۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ

"Şüphesiz ki Allah, size adaleti, iyilik yapmayı ve yakınlara bakmayı emreder; hayasızlıktan, fenalıktan ve azgınlıktan nehyeder. Öğüt almanız için size böyle öğüt verir."¹

Bu ayet, Ömer b. Abdulaziz’in temel idare anlayışını yansıttığı kadar, Emevî Meliki Yezid tarafından hutbelerde Ehl-i Beyt’i kötüleyen cümlelerin yerine konulmuştur. Yani Ömer b. Abdulaziz kardeşlik anlayışını bu ayetle yerleştirmiş, Ehl-i Beyt’e sövmeyi men etmiştir.

Ömer bin Abdülaziz, dine sokulan bid’atleri ortadan kaldırıp, unutulmuş sünnetleri meydana çıkarmaya çalıştı. Hadîs-i şerîfleri toplatıp, kitap hâline getirdi. Mezhepler hakkında; **"Ashab-ı kirâmın icthadları farklı olmasaydı, dinde ruhsat, kolaylık olmazdı."** Şeklinde düşünürdü. Hazret-i Ali (r.a.) ile icthad ayrılığından muharebe edenler için de: **"Allahü teâlâ, ellerimizi bu kanlara bulaşmaktan koruduğu gibi, biz de dilimizi tutup, bulaştırmayalım!"** derdi. O dönemlerde Ehl-i Beyt ve Hz. Ai için böyle olumlu hükümlerde bulunmak tamamıyla yasaktı. Bu yüzdendir ki, Ömer b.

¹ Nahl suresi, 16:90

Abdulaziz, Emevî baskısına rağmen hâlâ Ehl-i Beyti seven Müslümanları da kucaklayan çağırı açmıştır.

Öte yandan, Emevîler döneminde, Araplar haricindeki sonradan Müslüman olan herkesten cizye alınmaya başlanmış, Arap olmayan Müslümanlar ikinci sınıf muamelesi görmüştür. Ömer b. Abdulaziz bu uygulamayı da kaldırmış, tüm Müslümanları eşit ilan etmiştir.

Devletin gelirlerini artırmış ancak, kendisi başta olmak üzere, ailesine ve diğer Emevî mensuplarına hazineden yapılan yardımları kesmiş, bu yardımları Müslümanlara ve zaman zaman da gayr-ı Müslim tebaya dağıtmıştır. Adaleti herkesi sevindirmiş ülke huzurlu bir İslam beldesi hâline gelmiştir.

Rivayet edilir ki, devrinin âlim ve velîlerinden Mâlik bin Dinâr hazretleri anlatır: “Ömer bin Abdülaziz halife olduğunda bir çobanın şöyle dediği işitildi: **“Acaba bu temiz, âdil halife kimdir?”** Çobana; **“Böyle olduğunu nereden anladın?”** diye sorulduğunda; vazîfesi dağ bayır demeyip koyun otlatan, çeşitli yırtıcı hayvanların tehlikesini pek iyi bilen çoban, sâfiyetle bulunduğu teşhisiyle şu cevâbı verdi: **“Âdil bir halife başa geçince, kurtlar kuzulara saldırmaz. Oradan anladım.”**”

ZÜHDÜ ve TAKVASI

Ömer b. Abdulaziz’in zühdü pek çok zahidi imrendirecek cinstendir. Halife olduğunda başta kendisine hizmet eden cariyeler, köleler ve hizmetçiler olmak üzere kendi hanımı Fatıma’ya: **“Üzerimize çok ağır bir yük yüklendi. Ve ben size halkın malından bir şey veremem. Hepiniz serbestsiniz!”** dedi. Hanımı Fatıma: **“Ben, senin seçtiğin hayatı seçtim”** diyerek yanından ayrılmadı. Hizmetçileri de yanında kaldı.

Anlatılır ki, bir Cuma namazını kıldırıktan sonra, insanların arasında oturdu. Sırtındaki elbisenin iki tarafı da yamalı idi. Birisi kendisine; **“Ey müminlerin emîri! İmkânlarınız var. Daha kıymetli elbise giyseniz olmaz mı?”** dedi. Ömer bin Abdülaziz bir müddet düşündü ve başını kaldırıp; **“Varlıklı halde iken iktisad etmek ve hakkını almaya gücü yettiği halde affetmek, hakkını helâl etmek çok makbûl ve çok fazîletlidir”** diye cevap verdi..

Zamanın zahidlerinden Mâlik bin Dinâr Ömer b Abdulaziz hakkında: **“Dili dönen, zâhidim deyip duruyor. Zâhid, Ömer bin Abdülaziz gibi olur. Dünya onun ayağına geldiği halde hepsini reddeder.”** demiştir.

Valilerine üç şeyi emrederdi: **“Peygamber’in sünnetini ihya etmek ve bid’ate meydan vermemek, zulmü kaldırmak, yoksullara dağıtmak.”**

SÖZLERİNDEN BİRKAÇI:

Bir valisine şöyle yazmıştı: **“Kûfe ehli belâ, şiddet ve kötü valilerin başlattığı pis muamelelere maruz kalmışlardır. Dinin kıvamı, özü, adalet ve ihsandır. Sana nefsinden daha mühim bir şey olmasın, çünkü günahın azı olmaz.”**

Bir gün etrafındakiler Ömer bin Abdülaziz’e; **“İnsanların en ahmağı kimdir.”** diye sorunca; **“Âhiretini dünyâ için satan, ahmaktır, âhiretini başkasının dünyâsı için satan daha da ahmaktır.”** dedi.

Bir başka valisine şöyle yazdı: **“Ellerini müslümanların kanından, mideni malından, dilini ırzından uzak tut! Böyle yaparsan sana zeval yoktur.”**

Büyük alimlerden Süfyân-ı Sevrî hazretleri ve İmâm-ı Şâfiî hazretleri; **“Halîfeler beştir; Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali ve Ömer bin Abdülazîz’dir.”** demişlerdir.

Ömer bin Abdulaziz, bir sultan, bir melik, bir hâkim olmamış, Müslümanca bir hayat yaşamıştır. Onun hayatı şu ayete göre şekillenmiş, ümmet de ona 5. Halifemiz diyerek şahitlik etmiştir:

الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ ۗ وَاللَّهُ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ

“Onlar (o müminlerdir) ki, eğer kendilerini yeryüzünde iktidar mevkiine getirsek namazı kılarlar, zekatı verirler, iyiliği emrederler ve fenalığı yasak ederler. Bütün işlerin sonu sırf Allah'a âittir.”²

ALINACAK DERSLER:

- 1- Ömer bin Abdulaziz’e göre idarede görev alan kimselerin özelliği şöyle olmalıdır:
“Ey insanlar! Bizimle berâber olacak kimsede şu beş şartı istiyorum. Bunlar: Bize hâlini bildiremeyecek olan halkımın hâlini anlatmak, hayırlı işlerde bize yardım ve hayra delâlet eylemek, kimse hakkında gıybet etmemek ve boş şeyler ile meşgûl olmamak. Bunlar yoksa bize yaklaşmasın.”
- 2- Müslüman Müslümana: **“Yârın kıyâmet günü kurtulmak istersen müslümanların ihtiyarlarını baban, gençlerini kardeşin ve küçüklerini evlâdın bil. O zaman bütün müslümanlara, kendi evindeki, ana-baba, kardeş ve evlâdın gibi muâmele etmiş olursun”** ilkesine göre davranır.
- 3- Ömer bin Abdulaziz zühdü: **“Varlıklı halde iken iktisad etmek ve hakkını almaya gücü yettiği halde affetmek, hakkını helâl etmek çok makbûl ve çok fazîletlidir”** şeklinde anlamıştır.

ÖDEV:

Ömer b. Abdulaziz’in **“Ellerini müslümanların (İnsanların) kanından, mideni malından, dilini ırzından uzak tut! Böyle yaparsan sana zeval yoktur.”** sözünü aranızda konuşup değerlendirin.

² Hac suresi, 22:41